

Srovnání Chrysostomova a Augustinova výkladu oddílu Jan 1,1-18

Jako začátečník při čtení křesťanských historických pramenů jsem narazil na sérii výkladů k Janovu evangeliu ve formě kázání-traktátů od dvou biskupů křesťanské církve ze 4. a 5. stol. našeho letopočtu a rozhodl se je porovnat, popřípadě uvést silné stránky a charakteristiky těchto dvou sérií kázání. Tento výběr autorů-pramenů není náhodný, protože Jan Zlatoústý byl v historii nejčtenějším biskupem křesťanského východu (řeckých křesťanských otců¹ z prvních pěti století cíkve), Augustin nejčtenějším biskupem křesťanského západu (křesťanských otců píšících latinsky). A i když oba z biskupů napsali-proslovili i série kázání k Matoušovu evangeliu, v centru diskuse ohledně učení o Trojici a učení o Božím Synu bylo v průběhu 4. století Janovo evangelium.

Jak ukazuje nadpis, tento článek je nakonec jen prvním krokem srovnání obou cyklů kázání, protože se týká pouze výkladu prologu Janova evangelia – oddílu Jan 1,1-18.

1 Chrysostomova kázání k Janovu evangeliu

Jan Zlatoústý (řecky Chrysostom) žil v letech 344-407 našeho letopočtu². Vzdělán v rétorice i právnictví, poté se podrobil několikaleté přípravě na křesťanský křest v katechumenátu biskupa Meletia³ v Antiochii. Při vyhnanství Meletia kvůli sporu s ariány byl společně se svým přítelem Theodorem, později biskupem v Mopsuestii, v Antiochii vyučován Diodorem z Tarsu, Meletiovým zástupcem. Po smrti své matky tráví šest let jako mnich v horách, po návratu biskupa Meletia z vyhnanství se k němu připojuje jako biskupův lektor, roku 386 je biskupem Flaviánem, Meletiovým nástupcem, vysvěcen na kněze v Antiochii⁴ a začíná se věnovat kázání a vyučování v Antiochii. Během dvanácti let své kněžské činnosti vyslovil řadu kázání do aktuální situace města, ale též své série kázání k Matoušovu i Janovu evangeliu, listům Korintským a Římanům. Stává se oblíbeným kazatelem nejen v Antiochii, ale v celé oblasti.

V roce 398 byl Jan nečekaně vysvěcen na patriarchu v Konstantinopoli díky své pověsti výborného vykladače Písma a nezatíženosti církevně-politickými ambicemi. Ve svém úřadu patriarchy strávil pět let a věnoval se skutečně reformám souvisejícím s duchovní správou a církevní péčí o chudé a nemocné. Vystupoval rozhodně proti heretickým skupinám, ale především „proti nešvarům v řadách vlastního kléru, ... nehodné presbytery zbavoval úřadu, potulné mnichy posílal zpět do jejich komunit“⁵. Jan začíná spravovat církve v celé Malé Asii, sesazuje biskupa v Efezu a biskupy v řadě dalších míst, aby řešil spory a sjednotil církve, a vlastně jako první patriarcha Konstantinopole uplatňuje vedoucí

¹Šmelhaus 1972, str. 194.

²(Škrabák 2008, str. 1) upozorňuje na nejasnosti ohledně Janova narození – v diskusi a argumentaci se objevují data 344, 347 a 354; u data narození nebylo dosaženo konsensu.

³(Škrabák 2008, str. 2-3).

⁴(Škrabák 2008, str.5).

⁵Šmelhaus 1972, str. 192.

roli Konstantinopolského biskupství⁶, která byla formálně ustanovena už na celocírkevním koncilu v roce 381.

Mnozí se cítili ohroženi církevně politickou expanzí konstantinopolského patriarchátu a chápali Janovu opravdovost a reformní přísnost nepřátelsky. Proto se spojila moc církevní i politická, aby Jana vyhnali z Konstantinopole roku 403, a po krátkém návratu a krveprolití, kdy Janovi bylo vojensky bráněno křtít, roku 404 Jan odchází trvale do vyhnanství. Protože byl oblíben mezi lidmi, má řadu stoupců a je považován za církevně i politicky nebezpečného až do své smrti roku 407. Je uznáván západní a východní církví nejen za svá kázání a vyučování, ale i za svou opravdovost a nasazení v úkolech patriarchy, které ho vlastně stály vyhnanství a život ve střetu s mocnými tohoto světa⁷.

88 homilií-kázání⁸ na Janovo evangelium bylo pravděpodobně⁹ prosloveno v Antiochii roku 391. Z nich bylo nepoměrně hodně, a sice 21, prosloveno na první kapitolu. To je dáno jednak tím, že a) v prologu 1,1-18 je představena řada témat z celého Janova evangelia, tj. už při těchto kázáních se objevují verše a oddíly z dalších kapitol; b) jednak tím, že na úvod svých kázání Jan představuje osobu Ježíše Krista a shrnuje některé body kristologie své doby, které byly poměrně čerstvě přijaty církví 4.století jako vyznání křesťanské víry.

Další kapitoly Janova evangelia jsou pokryty kázáními celkem rovnoměrně, kapitoly 2 až 9 průměrně každá čtyřmi až pěti kázáními, kapitoly 10 až 21 průměrně každá dvěma až třemi kázáními (průměrný pokles nových témat je pochopitelný)¹⁰.

Projděme si stručně prvních patnáct kázání-homilií Chrysostoma (= Jana z Antiochie) na Janovo evangelium – tato se týkají výlučně oddílu Jan 1,1-18.

Kázání 01: (úvod) U Jana Zlatoústého vidíme silný důraz na využití v životě víry svých posluchačů. To je vidět v této úvodní homilii, kdy ještě k výkladu Janova evangelia nedochází, ale Jan z Antiochie vyzývá své posluchače, aby se do příštího týdne připravili na slyšení Božího slova.

- Nepřichází jen atlet nebo vítěz, kterého sledujeme jako v divadle – přichází apoštol Jan svědčící o síle, jež nás může vynést do nebe!
- Přichází více než herec v divadle – nehraje žádnou roli, s ním nepřichází nic falšovaného, žádná fikce, žádné bajky – odhaluje nám ryzí pravdu.
- Jsme často zaměstnáni krásou, sladkostmi, přepychem – apoštol Jan bude mluvit o věcech nesrovnatelné sladkosti a krásy. Nebuďte jako malé děti, které slyší, ale nerozumí, protože mají úzkostné obavy o své sladkosti a o své hračky.
- Je zde více než rétor – bude mluvit moudrost, hlubiny Boží. Nebuďte půdou kamenitou, trnitou, skalnatou – važte si toho, že vás pozývá ke stolu král!

⁶(Šmelhaus 1972, str.191): Teprve Chrysostomem tedy vlastně započíná patriarchální éra Konstantinopole.

⁷(Šmelhaus 1972, str.192-194).

⁸(Šmelhaus 1972, str. 195): Janova kázání byla oblíbená už za jeho života, ale přívlastek „Zlatoústý (Chrysostomos)“ pochází až ze 6.století n.l.

⁹(Škrabák 2008, str. 12).

¹⁰Přesněji: kapitola 1 Janova evangelia je pokryta jednadvaceti kázáními, kapitola 2 třemi, 3 sedmi, 4 pěti, 5 pěti, 6 šesti, 7 pěti, 8 třemi, 9 čtyřmi, 10 dvěma, 11 čtyřmi, 12 čtyřmi, 13 čtyřmi, 14 dvěma, 15 dvěma, 16 dvěma, 17 třemi, 18 jedním, 19 dvěma, 20 jedním, 21 dvěma.

- Ať mi nikdo neříká, že do příštího setkání je málo času – ne za pět dní, ale v jediném okamžiku změnil svůj život lupič na kříži!

Kázání 02: (Jan 1,1-3) Chrysostomovy promluvy 2 až 4 prezentují hlavní body učení o Ježíši Kristu, ale současně též jejich druhé poloviny jsou věnovány praktickým výzvám víry:

- Jan byl prostý neučený člověk, a přesto jeho svědectví v síle Ducha předčí všechny filosofy. Platon a Pythagoras psali o státu a zákonech, ale jiné jejich názory jsou směšné (Ženy činí společným vlastnictvím všech, naruby obra- cejí samotný život, podřívají vznešenost manželství a nařizují jiné podobné věci. A na to promárnili celý svůj život), další extrémní (nikdy nezachovají správnou míru, nýbrž krajnostmi se snaží svést. Jednou tvrdí, že duše má božskou přirozenost, tak neúměrně ji vyvyšují – jindy ji nesmírně urážejí, když ji kladou na roveň vepřům a oslům nebo ještě horším zvířatům.). Chrysostom se do této diskuse filosofů také snaží svým způsobem promluvit: jestliže zalíbit se Bohu znamená být člověkem, ten, kdo toho nechce dosáhnout, není ničím jiným než zvířetem.
- Na počátku bylo Slovo: toto tvrzení nepřeskakuje příčinu, protože Bůh a Ježíš Kristus na počátku už byli, tj. jsou věční.
- Syn je Slovem, tj. „oznamuje“, zjevuje Otce, zejména v činech, protože pod- statu Boha mimo činy nejsme schopni pochopit.
- Pečujte o své myšlenky, vraťte se ke kázání, abyste byli tou dobrou půdou! Nebud'te půdou kamenitou, trnitou, skalnatou!
- ”člověk, který zavrhl rozumové uvažování a odvrhl život podle Boha, stává se otrokem všech vášní ... každá špatnost pochází z rozhodnutí vůle – kéž to neplatí o Kristově církvi! ... chceme vás v kázáních povzbuzovat, abychom se dostali až na samý vrchol ctnosti a dosáhli slíbených dober”

Kázání 03: (Jan 1,1-3) Pokračuje výzva z předchozího kázání: nechme si Boží zákon vepsat do srdce skrze Ducha! Připravme svou mysl-nitro na vnější bouřky! Mluví proti ariánům, kteří říkali, že byly doby, kdy Kristus nebyl:

- Na rozdíl od Gn 1,1-2 (Bůh stvořil nebe a zemi), nyní Jan 1,1 říká, že na počátku Slovo = Syn už byl, tj. nebylo třeba jej tvořit.
- Syn (= Slovo) byl u někoho jiného – u Boha, tj. Jan začíná mluvit o nesmrtelné, věčné přirozenosti Syna. Kristus zjevil spíše svoje lidství skrze spisy Petra a Pavla, a až později svoje božství skrze Jana.
- „Nesmrtelná Boží přirozenost Ježíše netrpí, jen lidská přirozenost Ježíše trpěla, a tedy Slovo je nestvořené stejně jako Bůh“ – to bylo učení vzniklé na základě řeckého vlivu na křesťany, že Bůh je nezávislý a nepodléhá změnám a utrpení¹¹ (Athanasius: Bůh nic nepotřebuje, je soběstačný, naplněný sám sebou; Apoli- narius: Ateistou je ten, kdo spojuje Boha s vášní; Cyril Alexandrijský: Logos je

¹¹Podle (Pelikan 1971), str. 52-55.

nezměnitelný), biblicky podpořené snad jen představením Hospodina v Exodu 3 (Jsem, který jsem). To ovšem křesťané většinou vyvážili důrazem na to, že Hospodin pečuje o lid smlouvy (láska) a hněvá se na hřích (Tertulián: nelze Boha rozdráždít, ale rozhněvat ano), tj. nejedná se o filosofické učení, že Bůh nezasahuje do tohoto světa¹².

- Ježíš nehledal slávu u jiných, ale nás tato touha po lidské slávě může zcela zaslepit – snaha líbit se více lidem nese ještě více bolesti než touha po bohatství a požitcích. Proto dosahuj jen slávy u Boha, chtěj se líbit Bohu (jestliže toužíme po slávě, prchejme před slávou).

Kázání 04: (Jan 1,1-3) Ježíš Kristus je věčný v obou směrech časové osy, Syn nebyl později než Otec, stejně jako paprsek neexistuje později než zdroj. Počátek nemá hranici existence, už na počátku Ježíš Kristus BYL.

- To, že Syn vychází od Otce, neznamena, že byl později než Otec. Je věčný.
- Kdyby byl Ježíš Kristus stvořen, nemohl současně existovat před stvořením všeho, ani skrze něj nemohlo být vše stvořeno, protože to je rozpor. Ježíš Kristus je mocný stvořitel.
- Ježíš Kristus je život a dává život – to také ukazuje na jeho rovnost s Otcem, protože dárce života je současně i věčným životem.
- Oslavme tohoto Ježíše Krista svým životem a činy: a) rozdejme své bohatství, protože za chvíli se budeme muset vzdát všeho; b) řešme svůj hněv – neoplácejme stejnou měrou a nemstěme se! Pochvala přichází po ovládnutí se, hněv je příčinou mnohého zla. Má nás pudit Bůh, ne náš hněv!

Kázání 05: (Jan 1,3-5) Jan mluví ne o stvoření, ale o Stvořiteli Synu. Správné frázování třetího verše je „bez něho nepovstalo nic, co povstalo“, protože následné „Co povstalo, v tom je život“ by byl nesmysl a rozpor, protože stvoření nemohlo dát život samo sobě.

- Verš 3 nemluví ani o stvoření Ducha – Duch je též nestvořený, podobně jako Syn (řada věcí a bytostí byla stvořena, ale Syn a Duch ne ... a vůbec, v této chvíli ještě Jan nemluví o Duchu, ale o Slovu a světle, kterým je Syn ze souvislosti textu až do verše 14).
- V něm byl život ... to poukazuje na věčnost slova, i na zmrtvýchvstání Syna.
- A život byl světlo ... Syn i Otec jsou nazváni na řadě míst světlem, opět zaznívá tón o jejich stejné kvalitě a nezávislosti: Otec osvětluje, ale Syn je tím světlem. Toto světlo nebylo přemoženo smrtí ani bludem.

¹²Tertuliánovo učení (Ježíš Kristus má dvojí přirozenost: Logos neproměnný, konající zázraky, a duši snášející utrpení) bylo vyváženo až mnohem později. Migliore: Víra usilující rozumět, kapitola 4 (Mlín 2009), připomíná, že Tertuliánův pohled zastával ještě i Kalvín v 16. století. Až možná události 20. století činí učení o nezaujatém Bohu neudržitelným, a církev objevuje vždy přítomný důraz Bible na Hospodinův soucit s člověkem. V každém případě, Jan Antiochejský chce v této chvíli jen říci, že Syn je Bůh stejně jako Otec, tedy jedna z jeho dvou přirozeností je stejná jako Otcova přirozenost, a tedy z toho plyne nestvořenost Slova.

- Nezavírej dveře tomuto světlu! Hříchem je život ve tmě – nerozeznáváme předměty, všechny pokládáme za nepřátele; všeho se bojíme, vše podezřívavě pozorujeme, vše nám nahání strach. Tma = život v úzkosti a strachu. Nebud' benevolentní k hříchu před očima krále!

Kázání 06: (Jan 1,6-8) Poté, co bylo vymezeno slovo¹³, Jan evangelista začíná mluvit o vyslanci slova, který nepřišel z vlastní iniciativy, ale byl poslán. Ovšem ne-soustřeďme se na Jana Křtitele, ale na toho, na koho svým svědectvím ukazuje:

- Jan Křtitel pokřtil Ježíše a svědčil o něm, i když Ježíš svědectví od člověka nepotřeboval (Jan 5,34) – ale přesto se v pokoře do člověka vtělil a poslal člověka svědčit, aby lidé mohli uvěřit.
- Přidejme nyní k této pravé víře v Ježíše i pravé jednání, protože pravé jednání vede k věčnému životu, kdežto jeho nepřítomnost k věčnému trestu. Modlete se, abychom vedli život čistý a svatý, hodný takového učení.

Kázání 07: (Jan 1,9) Nesnažme se proniknout do tajemství Krista více, než nám bylo dáno (vždyť tak to bylo i při prvotním hříchu, že člověk chtěl získat více, ale sveden satanem ztratil i to, co už měl):

- Ježíš Kristus je světlo, věčný Bůh bez počátku i konce (nemůžeme prozkoumat paprsek a oddělit jej od jeho zdroje, i současná věčnost Syna i Otce je pro nás tajemstvím).
- Zanechme zhoubné zvědavosti a setrvejme u toho učení-jednání, k němuž jsme už dospěli – almužny, péče o chudé, půst a laskavost, modlitba za lidi, odpuštění všem (někdy zahálka bez úsilí o řádný život vede jen k nerozumným otázkám a škodlivým disputacím).

Kázání 08: (Jan 1,9-10: Světlo bylo na světě a svět skrze ně povstal, ale svět je nepoznal) Když světlo osvětluje každého člověka, proč jej tolik lidí nevidí? Ukryli se před světlem, zavírají oči své duše, aby neviděli.

- Proč tolik lidí nevidí, že Ježíš je věčný Stvořitel? Vždyť proroci ve svém vhledu znali Božího Syna! Tolik lidí popírá i Stvořitele (jedni tvrdí, že vše vzniklo samo od sebe, druzí, že o svět se starají démoni a zákony jsou dílem zlého ducha; třetí, že Bůh se nestará a nezajímá). Ale netvrďme to, co oni – vždyť podle lidí s nemocnými očima nemůžeme chápat povahu slunce. Svět Ježíše nepoznal, ale nerozhodujme o něm podle mínění nemocných.
- Člověk, který příliš lpí na pozemských věcech, ztrácí ty nebeské. Nebud'me takoví, ale naopak naříkejme nad minulostí, kdy jsme sloužili mamonu. Mamon nám velí zneprátelit si všechny, Kristus všechny miloval. Mamon nás nutí nepřetržitě usilovat o věci na zemi, ale dělejme si spíše poklady v nebi. Neslužme nevděčnému tyranu mamonu, světskosti, ale rozdejme peníze chudým a zbavme duši zde na zemi škodlivých starostí a na onom světě připraveného trestu.

¹³Kázání 6 až 11 budou mít vzhledem k prvním pěti kázáním každé zhruba jen poloviční délku.

Kázání 09: (Jan 1,11) V předchozí homilii bylo řečeno, že svět jím stvořený nepoznal svého tvůrce. Nyní bude řeč o tom, že jeho vlastní – Židé – jej nepřijali, a tak se dal najít těm, kteří ho nehledali.

- Pavel: jeho vlastní Ježíše nepřijali, protože se chtěli ospravedlnit na základě skutků (Římanům 9,30-32) ... jejich nevíra zrodila povýšenost.
- Pohané znali jen nesmyslné báje a tlachy básníků, uctívali kameny a dřevo, jejich nauka a morálka neměla v sobě nic zdravého a prospěšného. A přece, ačkoli se octli na dně špatnosti, byli náhle jako nějakým strojem vytaženi vzhůru a ukázali se nám na samém vrcholu nebes.
- Pavel ukazuje na vinu všech, židů i nežidů, a tak na potřebu milosti u všech: Chtěl by ses chlubit namísto prosby o milost? Nebuďme na druhé straně naduti pýchou-závistí, když se milosti dostává někomu jinému.
- Obecná praktická výzva: Nenechme se svést k pýše, ta je kořenem všech ďábových svodů – mějme před očima množství svých hříchů, množství utrpení v pekle (že jen milostí jsme zachráněni), že svět je jen tráva, příklad pokorných, kteří šli před námi.

Kázání 10: (Jan 1,11-13) Pán Bůh si používá dvě cesty: 1) vede nás s láskou k důvodům sloužit mu, 2) trestá nás, abychom věděli, že touží po dobru.

- Bůh dává všem možnost pokání ze zločinu (Mt 21,39: ani potom nezavřel dveře před pokáním, ale dovolil jim, aby i po takovém zločinu, budou-li chtít, smyli vírou v něho zločiny a stali se rovnými těm, kteří se ničeho takového nedopustili) – Pavel je příkladem, který veřejně vyznával své zločiny a vzpouru vůči Kristu.
- Ty, kdo jej nepřijali, čeká oheň soudu, ale přicházejí o mnohem více – o moc stát se Božími dětmi (neřekl, že je učinil dětmi; jen jim dal moc a oni sami musí usilovat: vést život hodný daru života dal Bůh do naší moci).
- Není důležitá jen naše víra, ale i naše skutky – po pozvání na svatbu máme obléci oděv důstojný tohoto pozvání, skutky víry. Jinak bychom svými špinavými šaty urazili jeho i celou slavnost a byli právem odmítnuti.

Kázání 11: (Jan 1,14) Věnujte přes týden čas oddílu, který máme číst, nevymlouvejte se na nedostatek času. Ať bohatí, nebo chudí – i vy chudí si přece zajišťujete dostatek nástrojů ke svému řemeslu.

- Ježíš Kristus se stal člověkem, aby nás lidi přivedl ke slávě – přitom nijak neoslabil svou přirozenost Boha. Jeho Boží přirozenost se neproměnila v lidskou (i pomyslet na to by bylo něčím hříšným) – zůstal dobrým Bohem, ale vtělil se v člověka. Jedná se o nesmíšené spojení dvou přirozeností!
- Ježíš Kristus si za svůj příbytek zvolil lidské tělo, aby v něm neustále přebýval a odešel s ním i do nebe – uznal tělo za hodné nebeského trůnu, aby se před ním klaněl celý nebeský zástup. Takovou čest dal Bůh lidskému pokolení!

- Ježíš Kristus přijal tělo, podobně i my – náhradou za jeho dobrodiní se starejme o svou duši! Nebud'me vděčni slovy, ale daleko více skutky.

Kázání 12: (Jan 1,14) Viděli jsme Boží slávu mnohem více než Mojžíš – mohli jsme k němu přijít, být s ním, mluvit s ním. Viděli jsme slávu Božího Syna! Slávu, jaká je nesrovnatelná a náleží Jednorozenému Synu.

- Otec při křtu ohlašuje příchod Syna, Duch se nad ním vznáší a vede ho.
- Ježíš uzdravuje lidi tělesně, ale uzdravuje i jejich duši, což je mnohem cennější než jiná uzdravení (celník se stal apoštolem; pronásledovatel a rouhač se stal apoštolem světa; mudrci se stali učiteli židů; nevěstka Samařanka přivedla své krajany ke Kristu; žena Kananejka si vírou u Ježíše vyprosila uzdravení duše své dcery). Trpěl, aby snal naše hříchy. Vstal z mrtvých a poslal učedníky zvěstovat věčný život.
- Jeho sláva pokračuje v nebi a my ji spatříme.
- Chtěli bychom pohrdnout touto velikou slávou? Nepohrdejme svou spásou, abychom pro nedbalost a lenost nebyli věčně trestáni. Bud'me bdělí a střízliví a dělejme všechno, aby se nám dostalo oněch dober.

Kázání 13: (Jan 1,15) Chci jako kazatel být vůči vám věrný a povzbuzením, abyste se drželi Boha. I Mojžíš se mohl zbavit Izraelského národa, který zhřešil, ale odmítl – ale raději si přál zahynout se svěřeným lidem, než být zachráněn a dosáhnout větší moci.

- Podívejme se na svědectví Jana Křtitele: Byli někteří, kteří uslyšeli hlas z nebe a nepotřebovali hlas lidský, ale mnozí potřebovali slyšet tento pokornější hlas člověka. Jeho svědectví o Ježíši není zcela průhledné (neřekl: Toto je Syn Boží), ale je určitě důrazné: "To je ten, o kterém jsem řekl, že přichází po mně, ale má větší důstojnost, neboť byl dříve než já."
- Jan na své svědectví připravoval předem (Lk 3,16: Ten, který má přijít po mně, je mocnější než já) – řeč Jana Křtitele vzbuzovala zvědavost ohledně Ježíše Krista.
- Slova „Ten, který přijde po mně, ... byl dříve než já“ neznamenaají nic jiného, než věčnou existenci Ježíše Krista – jinak by věta neměla smysl.
- Vzdejme Bohu chválu za toto svědectví, nejen slovy, ale i činy: Starejte se o potřebné (2 Kor 9,12), projevujte si lásku – to je účinnější než modlitby a půst! Ať je Vám vzdálena lakota, krádež, násilí. Podporujme potřebné, ale ne na účet jiných – kdo jednomu bere a druhému dává, neprokazuje milosrdenství, ale dopouští se nejvyššího bezpráví.

Kázání 14: (Jan 1,16-17) Bůh je nevyčerpatelným zdrojem milosti. Za milostí Staré smlouvy následovala milost Nové smlouvy! Ve Starém zákoně vidíme předobrazy této milosti, která se v Novém zákoně rozhojnila. Mezi Starou smlouvou a Novou smlouvou existuje spojitost, ale i rozdíl:

- Ad synovství: Ve Starém zákoně byli syny, ale zůstávali stále služebníky – kdežto v Novém zákoně jsme se stali svobodnými, nedostali jsme ducha otroctví, abychom museli znovu žít ve strachu. Synovství v Novém zákoně není pocta, ale skutečný přerod a přetvoření, k Bohu voláme „Abba, Otče“ (Ř 8,15).
- Ad posvěcení: ve Starém zákoně spočívalo v odmítání modloslužby (Dt 18,10), v Novém zákoně je to svatost na těle i na duši (1 Kor 7,34), skrze dar Ducha svatého.
- Ad milost: I ve Starém zákoně byl Izrael zachráněn milostí, tedy ne pro vlastní zásluhu (Dt 7,7). Vidíme ovšem gradaci milosti: a) Stvoření jako dar, nepokažený tribunál svědomí jako ukazatel; b) při porušení nepsané funkce svědomí Bůh obnovil nepsaný zákon psaným zákonem (to bylo také dílo milosti, Žalm 25,8: Hospodin je dobrý a dokonalý, proto ukazuje hříšníkům cestu); c) nastává novozákonní milost – přichází král, který svou mocí odpouští všechny hříchy (Mt 5,6; 9,2), sám sebe obětuje jako naplnění předobrazu beránka z Ex 12,3; Ježíš naplnil předobraz modlitby zaručující vítězství (Ex 17,12), když rozepjal své ruce na kříži. Vzal prokletí zákona (Dt 27,26) za nás na sebe (Gal 3,13). Dal dar Ducha svatého, který žije v nás a „vaše duše vzlétly od země k nebi“.
- Přijměte i naše napomenutí k řádnému životu! Nechte se vyléčit od hříchu, přijímejte od Boha jeho léčení. Tomu, kdo řádně užívá léky, léčení pomáhá, ale kdo ránu neléčí, nemoc si zhoršuje. Dělejme tedy všechno, abychom bez ran a zranění, jež způsobují duši zuby hříchu, vstoupili na onen svět a byli hodni uzříti Ježíše Krista.

Kázání 15: (Jan 1,18) Bůh chce, abychom pochopili slova Písma. Šalomoun učí, že moudrost se musí hledat horlivě jako stříbro a zlato (Příslaví 2,4), pusťme se tedy do toho:

- Boha nikdy nikdo neviděl: Jak to může evangelista říct? I jiní viděli Boha (Iz 6,1; Ezech 1; Dan 7,9; Ex 33,13), nejde zde ovšem o fyzické vidění, ale o vidění podstaty jeho bytí. Andělé chválí Boha, proroci vyřizují jeho slovo – ale skutečnou podstatu Boha znají jen Syn a Duch (Syn spočívá v náručí Otcově, a spočívá v lůně Otce znamená více než jen vidět – evangelista mluví o lůně a tímto jediným slovem vysvětluje jak naprosté příbuzenství a soupodstatnost, tak vzájemné poznání a stejnou moc).
- Ten, který je v lůně Otce: Syn je bez počátku a od věčnosti je v Otcově lůně (lůně neoznačuje nic nedůstojného, ale vznešenou blízkost) – nepředstavujme si, že Otec má tělo, jen vezme, že Syn je stejně věčný jako Otec a zná Otce.
- Když k nám tedy takto promlouvá Boží Syn a přináší nám nauku z nebes, nemějme nic společného se zemí – nehledejme svůj vlastní prospěch, nemějme zalíbení sami v sobě, vzdejme se svého sobectví. Nechť náš prospěch je k prospěchu bližního, neboť i prospěch bližního je prospěchem naším – nepohrdejme tedy bližním, abychom nepohrdali sami sebou. Když nás obecenství a nutnost spojuje dohromady, nedejme se rozdělit pozemskými malicher-

nostmi, totiž bohatstvím a chudobou, pokrevním příbuzenstvím, hněvem či přátelstvím; nezlomme pouto jednoty svázané nejvyšší láskou.

2 Augustinovy výklady k Janovu evangeliu

Augustin z Hipponu žil v letech 354 – 430 n.l. Vyrůstal v dnešním Alžírsku v severní Africe, ve vesnici tehdy nazvané Thagasta. Po smrti svého otce pokračoval roku 371 ve studiu rétoriky v Kartágu (z podpory svého bohatého souseda, sám by si studium nemohl dovolit¹⁴). Od svých sedmnácti let také udržoval milostný vztah se ženou nižší třídy a měl s ní syna Adeodata (372-388) – s touto ženou žil až do svých třiceti let, kdy ji na podnět matky poslal pryč, aby se oženil se ženou stejné společenské třídy a mohl postupovat ve své kariéře. Četl Cicerona (dialog Hortensius) i Vergilia, znal i některá díla Platóna a Aristotela. Ke křesťanství jej vedla jeho matka Monika, ale Bible jej nezaujala ani svou strohostí, ani některými rozpory, např. když nemohl vysvětlit rozdíl mezi Lukášovým a Matoušovým rodokmenem Ježíše Krista¹⁵.

V Kartágu vedl Augustin devět let (cca 375-384) školu rétoriky. V té době se zajímal o spisy filosofa Máního (216-277 AD). I když se prohlašoval za křesťana, Augustin si bral myšlenky ze všech náboženských systémů a odmítl katolické křesťanství jako příliš exkluzivní vůči jiným náboženským systémům. Mání bral Ježíše Krista spíše jako symbol závazný pro lidstvo než jako historickou osobu, vykupitel by se nemohl fyzicky narodit ani fyzicky být zabit – vše, co převzal z křesťanství, interpretoval v rámci panteismu a dualismu¹⁶. Dualismus byl pro učení Máního charakteristický: Mocnosti dobra a zla ve světě mají takovou sílu, že žádná strana nemůže porazit druhou. Mání bral na sebe dokonce roli Utěšitele, jehož příchod slíbil svým učedníkům Ježíš¹⁷.

Ve věku třiceti let v roce 384 získal Augustin místo učitele rétoriky v Miláně. Začal se věnovat i dalšímu filosofickému hledání pravdy za hranicemi manicheismu, četl filosofy Plotina (AD 205-270) a Porfyria (AD 250-305, novoplatonismus), ale zapojil se také do novoplatonského kroužku v Miláně, který četl části Nového zákona. V roce 386 prožil hluboké obrácení, roku 387 jej křtí milánský biskup Ambrož. Stručně řečeno, Augustin dospěl k tomu, že velké ideály novoplatonismu a změnu srdce nabízí lidem uskutečnit Ježíš Kristus¹⁸. Vzdává se hledání lepšího místa ve světské kariéře, zřiká se dokonce svého záměru se oženit (ruší své zasnoubení se ženou stejné společenské třídy), když prožije ujištění ve víře v Ježíše Krista, že jím bude chráněn v sexuální zdrženlivosti. Augustin se vrací do severní Afriky, roku 391 je vysvěcen za kněze v Hipponu, roku 395 za biskupa v Hipponu. V tomto úřadu zůstává až do své smrti roku 430.

Na rozdíl od Jana Zlatoústého (viz zejména Janovo kázání 02 výše) Augustin nikdy neodmítá filosofii a řečnictví jako celek (až možná na dualistický manicheismus, proti

¹⁴(Chadwick 1986), str. 210.

¹⁵(Chadwick 1986), str. 213-214.

¹⁶(Chadwick 1986), str.214-215.

¹⁷(Chadwick 1986), str. 215.

¹⁸(Chadwick 1986), str. 224-229: Augustin introspekci nad platonismem dosáhl vize věčné pravdy a neměnné krásy. Ovšem dosažení spojení člověka s tímto Bohem nastává podle Augustinova svědectví podřízením Kristu a církvi.

němuž po svém obrácení ke křesťanství vehementně káže a vystupuje). Jeho kázání a psaná literatura jsou ukázkou toho, jak bere dědictví antického světa, používá jeho silné stránky a ideály, ale ukazuje jeho nedostatečnost a nalézá naplnění jeho ideálů v křesťanské víře. Na druhé straně, řadu svých formulací Augustin převzal od filosofů – ti tedy vytvořili jazykové výrazy, které Augustinovi umožnily hovořit o svých zkušenostech¹⁹.

Augustinovy výklady-traktáty k Janovu evangeliu jsou součástí mnoha sérií kázání, které proslovil v Hipponu. I když se vede diskuse o přesném datování jeho série 124 výkladů Janova evangelia²⁰, všechny byly pravděpodobně prosloveny v letech 406-422 AD. Traktáty 1-54 jsou stenografickým záznamem Augustinových promluv v Hippo, přesně jak je vyslovil před svou kongregací. Traktáty 55-124 jsou svým charakterem mnohem kratší, pravděpodobně jen písemná příprava na kázání proslovené později nebo jen písemný či nadiktovaný výklad²¹. Co se týká tempa výkladu, celý text Janova evangelia pokrývá Augustin mnohem rovnoměrněji než Zlatoústý – oddíl Jan 1,1-18 věnuje Augustin jen tři traktáty, zatímco Zlatoústý jej pokryl patnácti kázáními. Přesto se Augustin věnuje výkladu některých kapitol více než jiných²².

Augustin přijal Ciceronovy tři zásady mluveného projevu, které si patřičně upravil pro křesťanskou řeč²³: a) učit (tišším, inteligentním projevem); b) potešit a napomenout (mírnými změnami v intonaci); c) přesvědčit (nadneseným, hlasitým stylem, s cílem rozdmýchat city srdce a obrátit k pravdě).

Projděme si stručně první tři traktáty Augustina na Janovo evangelium – ty se týkají stejného oddílu jako prvních patnáct Chrysostomových kázání, a sice oddílu Jan 1,1-18. Na Augustinově výkladu jsou zajímavé jeho alegorické obrazy i rozumové argumenty, proto se pokusíme jejich přehled oddělit od výkladu samotného:

¹⁹(Chadwick 1986), str. 264: Devátá kniha Augustinových Vyznání je např. bohatá na fráze převzaté z Plotina.

²⁰Podrobněji například viz (Rettig 1988), str. 23-32. Novější článek Andoková, Horka 2019 (The Chronology of Augustine's „Tractatus in Iohannis Evangelium 1-16“ and „Enarrationes in Psalmos“ 119-133 Revisited) je příkladem novějšího výzkumu chronologie proslovených kázání v letech 406/407 nebo 407/408, na kterém je vidět, jak jsou Augustinovy promluvy na Janovo evangelium chronologicky provázány-prostředně s jeho promluvami na Žalmy.

²¹Sým rozsahem je každý z Augustinových traktátů 1-54 cca třikrát delší než kázání Jana Zlatoústého, má často kolem osmnácti oddílů. Traktáty 55-124 jsou délkou srovnatelné se Zlatoústého kázáními, mají často jen kolem šesti oddílů

²²Kapitola 1 Janova evangelia je pokryta sedmi traktáty, kapitola 2 čtyřmi, kapitola 3 třemi, kapitola 4 dvěma, 5 sedmi, 6 čtyřmi, 7 pěti, 8 jedenácti, 9 jedním, 10 čtyřmi, 11 dvěma, 12 čtyřmi, 13 dvanácti (zde začíná série s novou vervou, jedná se o výklady 55-66), 14 třinácti, 15 třinácti, 16 jedenácti, 17 osmi, 18 čtyřmi, 19 pěti, 20 jedním, 21 třemi (někdy se traktát věnuje výkladu konce jedné kapitoly a začátku jiné – v takovém případě je započítán v tomto přehledu pouze u kapitoly, kterou ukončuje; např. kapitola 20 je systematicky vykládána vlastně ve dvou traktátech, a sice verše 20,1-9 jsou vykládány společně s oddílem 19,31-42).

²³Podle (Rettig 1988), str. 9-10.

Výklad 01 (Jan 1,1-5): 1A) obrazy, příklady a rozumové argumenty:

- **tma:** Za dozvuku pátého verše právě přečteného oddílků (tma neobsáhla světlo) Augustin svým posluchačům pokládá otázku: Jste vůbec schopni pochopit, jsem já schopný vyložit slova o Bohu? Ne, až na milost Boží, kdyby se on slitoval a dal nám porozumění. A jak mohl vůbec porozumět Jan, aby nám evangelium mohl předat? Z Boží milosti.
- **hora:** Jan je velkou horou, ke které můžeme pozvednout oči, když chceme porozumět něco o Bohu (cituje např. Žalm 121,1-2: Pozvedl jsem oči k horám: Odkud mi přijde pomoc? Pomoc má je od Hospodina, který učinil nebe i zemi).
- **útes:** Byli i jiní velikáni mezi lidmi, ale ukázalo se, že jsou to útesy, jejich učení nakonec působí rozdělení – ti nepatří k horám, které by přinášely pokoj.
- **světlo:** Ale k samotným horám své zraky nezvedejme, vždyť hory nemají svůj pokoj, který vede k víře, samy ze sebe: Hory jsou osvěcovány shora, zvedněme tedy své oči a srdce až k Bohu, až nade všechny hory, k Bohu, který vše stvořil.
- **slovo:** Celý viditelný i neviditelný svět byl stvořen Slovem. Slova dnes nemají váhu – něco řekneme a slovo pomine. Ale toto Slovo nepomíjí, a význam zůstává poté, co zvuk odezní. Ve slově Bůh je skryto více než zvuk – je v něm skryt význam, ale i úmysl a plán. Toto Slovo je věčné a trvalé a skrze něj existuje vše, Bůh řekl a stalo se.
- **červ:** Bůh stvořil svět viditelný i neviditelný, velké i malé, anděly i červíčky. Člověk je takový červ, zrozený z masa, stejně jako červi, kteří se objeví ve hničícím mase. Ale víte co? Toto Slovo, tento velký Bůh se taky stal červem – kvůli nám.
- **moucha:** Věřte, že i malíci tvorové jsou stvořeni tím, že Bůh promluvil – i mouchy, tvorečci, kteří nás zlobí. Proč Bůh stvořil mouchy? Snad proto, aby nás srážel v naší pýše, v naší lhostejnosti. Protože se člověk vyvyšoval, je vydán bleškám a muškám. I na faraona stačily mouchy a žáby, Bůh nemusel poslat medvědy a lvy.
- **úmysl, plán, um:** A kdo dává stvoření život? Stejně jako řemeslník dává život skřínce, kterou vytvoří, a život skříňky, ten trvalý život, je v řemeslníkově mysli (řemeslník znovu postaví skříňku, když ta stará ztrouchnívá), podobně i Bůh dává život tomuto světu, ve kterém jsou živé i neživé věci – ale ten skutečný život, věčný život je v Boží mysli.
- **světlo:** Do tmy ovšem zasvítilo světlo. Tímto světlem byl osvícen a naplněn Jan Evangelista i Jan Křtitel, ale toto světlo osvěcuje každého člověka (Jan 1,9) – člověk má rozum, a proto je schopný chápat moudrost přicházející od Boha.
- **zaslepenost:** Nechápe ne proto, že nemůže, ale že nechce – člověk oslněný sluncem toto slunce nevidí, ale přesto slunce a světlo není od něho daleko. Kdo má oči zašpiněné, zahleněné, začouzené, musí si je vyčistit, aby viděl. Očistěte své oči, oči svého srdce, a Boha uvidíte. Blahoslavení čistí v srdci, protože oni uvidí Boha.

1B) Vlastní Augustinův výklad oddílu Jan 1,1-5: Augustin též brání své učení před dvěma směry své doby: 1) Proti ariáncům, kteří říkali, že Ježíš byl stvořen, že před svým zrozením neexistoval, uvádí Augustin právě argument naprosto stejný jako Zlatoústý: Jestliže všechno vzniklo tímto Slovem, svět viditelný i neviditelný, tak toto slovo nemohlo stvořit samo sebe, ale existovalo věčně v Boží mysli, u Boha, v jeho blízkosti. 2) Proti manichejcům, kteří říkali, že Bůh i Ďábel existují ve věčném boji dobra a zla, ve věčné dualitě, Augustin vypráví příběh o rozhovoru manichejce a křesťana o tom, kdo stvořil mouchu, zda Bůh či Ďábel – vede k víře, že všechny tvorečky stvořil Bůh (tedy Ďábel není stvořitelem, jen ničitelem stvořeného díla). A podruhé se manichejců dotýká v tom, že by chtěli věřit, že i kámen má duši – to Augustin netvrdí a vůči tomu se vymezuje: život není ve stvořených předmětech, ale v tom, jak je moudře stvořil Bůh.

- **1 Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo. 2 To bylo na počátku u Boha.** Nechme se vést Janem při svém přemýšlení o Bohu, snad přinese pokoj a dá nám víru. Jestliže chceme zvážit moudrost a obrátit své srdce k Bohu, začněme dříve, než bylo cokoli stvořeno – začněme u Boha. Zkusme pozdvihnout svá srdce tam, odkud načerpal i Jan Evangelista, očistíme předtím svá srdce.
- **3 Všechny věci skrze Slovo byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic, co bylo učiněno.** Mezi Bohem a tímto stvořeným světem je Slovo, které zaznělo. Toto slovo není jako naše slova, že odezní a už není. Toto Slovo je věčné, a vlastně existovalo ještě dříve, než cokoli vzniklo. Bůh je víc než jen zvuk, než jen slovo, on stojí za veškerou realitou. Toto Slovo bylo s myslí Otce od věčnosti. Pokud obrátíme mysl k tomu Bohu, který stvořil vše, i naše mysl bude plodit moudrost. Ježíš Kristus je Slovem, úmyslem Boha. Jaký je tento Ježíš? Jaký je toto Slovo? Ze stvořeného světa můžeme tušit o jeho moudrosti a velikosti. Ale hřích a modly stvořeny nebyly, to jsou naše výmysly. Pokud nežijeme s Bohem, stáváme se ničím, mouchami, kterým vládne Ďábel. Podstata života je v Bohu, v jeho Slovu.
- **4 V Slovu byl život a život byl světlo lidí.** Člověk má rozum, a proto je schopný vidět světlo, chápat moudrost Boží. Pokud vše nechápete, nevzdávejte se Krista, dokud nepochopíte, že je více než člověk, že je tím Slovem.
- **5 A světlo svítí ve tmě, ale tma je neobsáhla** Světlo nám není vzdálené. Možná jsme světlem zaslepeni a nevidíme je. Ale můžeme očistit svá srdce a podívat se očima svého srdce – ti, kdo mají čisté srdce, uvidí Boha.

Výklad 02 (Jan 1,6-14): 2A) obrazy, příklady a rozumové argumenty:

- **stálost a proměna:** Bůh je stálý a tento svět proměnlivý, včetně lidských srdcí. Chceme dosáhnout stálosti, když je dobrá – získat dobré, které by se už nikdy neměnilo.
- **moře a dřevo:** Jak se lze dostat k Bohu blíže skrze moře proměny tohoto věku? Skrze moře se nedostaneme sami, potřebujeme loď, dřevo, vor, a to je

kříž Ježíše Krista. Nestačí jen vědět, kam chci dojít – musím se i držet či pevně být na lodi, která mne nese. Ať už chápeme Boha dobře nebo ne, skrze Kristův kříž se k němu dostaneme. Ježíš Kristus byl ukřižován, aby zaplatil cenu za náš hřích – to bylo potřeba, to je cena smytí našeho hřichu. Věř v tuto zaplacenou cenu, že je to cena dostatečná..

- **pravé světlo versus odražené světlo:** Jsou různá světla, ale jen jedno je pravé – to je Ježíš Kristus. Jiná světla jsou jen světla těch, kteří odrážejí Krista, jako měsíc který odráží světlo Slunce. Apoštol Jan je velkým svědkem, ale jeho světlo je jen odrazem Ježíše Krista.
- **světlo ve tmě:** Tma nemůže světlo spatřit – sami bychom Boha nepoznali, jen když uvidíme světlo například z toho, co píše Jan ve svém evangeliu.
- **umělec, který je součástí obrazu:** Ježíš Kristus jako Slovo stvořitelské přišel do světa, který stvořil, tj. je to zvláštní umělec, který má moc stát se součástí svého díla!!
- **domov a svět:** Ježíš Kristus přišel do svého domu, který stvořil, ale jeho domácí, jeho vlastní, jej nepřijali. Tam, kde hledal domov, našel "svět", našel lidi, kteří se zaobírali vším kolem sebe natolik, že nepoznali autora, nepoznali podstatu. "Svět" je u Jana i označení lidí, kteří jsou daleko od Boha, odcizení od Boha, "nejsou doma" u Boha.
- **adopce a dědictví:** Dobrou zprávou křesťanství, celého Nového zákona i Janova evangelia je to, že Pán Bůh nás volá, k sobě domů, abychom jej nejen rozumově poznali, ale též žili s ním, vrátili se "domů", k němu. Nebo byli adoptováni, když jsme nikdy "u něho doma" nebyli.
- **lidské narození versus narození z Boha:** to je kontrast, kterým se zabývá přímo náš vykládaný text!!
- **prach, co zaslepí:** Fyzický svět (prach) člověka odvádí od Boha, zdá se, že si člověk bez Boha vystačí, aspoň na první pohled. Na druhý pohled se Slovo stalo tělem – Ježíš vzal na sebe lidské tělo, aby prach, co nás zaslepil, nás nějakým způsobem zase dovedl "domů" – uzdravil.

2B) Vlastní Augustinův výklad oddílu Jan 1,6-14:

- **6 Byl člověk poslaný Bohem, jehož jméno bylo Jan.** Existuje cesta přes moře proměny tohoto věku k jistotě Pána – kvůli tomu byl Jan poslán, aby na tuto cestu ukázal.
- **7 ten přišel na svědectví, aby svědectví vydával o světle, aby všichni věřili skrze něho. 8 Nebyl to světlo, ale aby svědectví vydával o světle ...** Jan sám nebyl tím světlem, které nám umožní žít, byl jen jeho odrazem.
- **9 Existovalo pravé světlo, které osvěcuje každého člověka přicházejícího na svět; 10 na světě byl.** Přišlo pravé světlo, které je zdrojem života.

- **a svět skrze něj byl stvořen, a svět ho nepoznal. 11 Do svého vlastního přišel, ale jeho (vlastní) jej nepřijali;** Jsme totiž neschopní poznat Boha přímo – potřebujeme svědectví jiných lidí. zamilovali jsme si svět natolik, že jsme nerozeznali, že k nám přišel jeho tvůrce.
- **12 kolikkoli jej přijalo, dal jim moc stát se Božími syny, těm, kteří věří v jeho jménu,** Bůh nám nabízí adopci – chce nás přijmout k sobě do rodiny.
- **13 kteří se narodili ne ze (dvou) krví, ani ne z úmyslu těla, ani ne z úmyslu muže, ale z Boha ..** Toto přijetí do Boží rodiny není ovšem malou věcí: je to velký dar, který člověk nezíská svým úsilím či snažením.
- **14 A slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. A spatřili jsme jeho slávu, slávu jako jednorozeného od Otce, plnost milosti a pravdy ...** Aby se lidé mohli narodit z Boha, tak se Bůh předtím narodil z lidí – Slovo se stalo tělem! Nesmrtelný se stal smrtelníkem, aby nás učinil nesmrtelnými. Možná máme zaslepené oči – on však přišel jako člověk, abychom ho byli schopni zaregistrovat. Ježíš Kristus přišel obyčejný, v těle – vidíme i jeho slávu, že on je tím Slovem od Boha?

Výklad 03 (Jan 1,15-18): 3A) obrazy, příklady a rozumové argumenty:

- **pokora-poníženost:** Ježíš umírá na kříži, vidíme jeho poníženost. On chce, abychom ho takto poznali, protože v jeho poníženosti je pro nás něco důležitého.
- **slovo - život - světlo:** Augustin připomíná svým posluchačům závěr svého druhého výkladu: jsme schopni v Ježíšově poníženosti a pokořenosti vidět i jeho slávu? Nezapomínejme, že on je životem před životem, nestvořeným, skrze něhož bylo vše stvořeno, Slovem, které dává život.
- **podrobenost zákonu, otroctví:** Tím, že lidé zákon (Bohem nám předaný) nenaplnili, jsou jím svíráni, označováni za viníky. Buďme i my pokorní a vynejme, že potřebujeme uzdravení z tohoto stavu.
- **doktor posílající služebníka:** Není snadné vidět v Ježíši umírajícím na kříži doktora, který nás přišel uzdravit z naší viny. Zákon je jako ten služebník, kterého doktor poslal – svázal nás do viny, podobně jako služebník by raněného obvázal, ale neuzdravil.
- **milost bez zásluh:** Bůh nás přijímá ne na základě zásluh, ale na základě svého odpuštění skrze smrt Ježíše Krista. Apoštol Pavel očekává věčný život, ale jen proto, že se opírá o víru, a ta se opírá o slovo Boha a jeho slib, že nám odpustí. Dostáváme milost za milostí – věčný život je díky odpuštění, ale obojí je z milosti.
- **věci viditelné a neviditelné:** Vidíme pohledného muže, ale dovídáme se, že je zloděj; vidíme starce, ale dovídáme se, že je spravedlivý – naše rozhodnutí, za kým z nich dvou půjdeme, nezáleží jen na věcech viditelných na první pohled. Podobně vidíme Ježíše Krista pokořeného a trpícího – vidíme v něm Boha,

Boží moudrost a moc? Vidíme zákony, napsané od Boha: dokážeme vidět dál než za jejich text? Dokážeme vnímat, že Bůh je ta odměna a být s ním je to nejcennější, po čem toužit? Věčný život neznamená jen časovou délku, ale také a hlavně: žít v Boží blízkosti.

3B) Vlastní Augustinův výklad oddílu Jan 1,15-18:

- **15 Jan o něm vydává svědectví a volá: to byl ten, o němž jsem vám řekl, že po mně má přijít – povstal přede mnou, protože byl dříve než já.** Augustin po krátké rekapitulaci předchozích veršů (Ježíš byl opovrhovaný a přibitý na kříž, to ovšem není celý obraz – Ježíš je to věčné Slovo, skrze které byl stvořen celý svět; on je ten život a světlo, které dává život; mnozí jej nepoznali, ale někteří spatřili tuto jeho slávu a narodili se k novému životu s Bohem) pokračuje: Jan poznal, že zde přichází někdo větší, kdo třebaže se narodil až po něm, zde byl už před ním – Ježíš Kristus má podstatu Boha.
- **16 a z jeho plnosti jsme my všichni přijali i milost vedle milosti.** Augustin nyní mluví o milosti bez zásluh, kterou Bůh dává jako odpuštění hříchů nás lidí (Římanům 4,5; 5,20-21), kteréžto učení tak zasvítí cca o 1100 let později na Martina Lutera v dobách reformace: dostali jsme dar víry, a po daru víry dostaneme věčný život – ovšem ne za zásluhy, ale jako další dar po tom prvním daru (od Boha tedy dostáváme milost za milostí).
- **17 protože zákon byl dán skrze Mojžíše, Ale co dokáže samotný zákon?** Akorát nám ukáže, že na něj nestačíme. Možná zkrotí naši pýchu, protož víme, že zákon neplníme.
- **ale milost a pravda nastala skrze Ježíše Krista.** Když se narodil Adam, vedlo to k odsouzení všech lidí. Ale kdo se narodil z Krista tím narozením, o kterém mluví Jan, ten bude nutně oživen a bude žít. Zákon tedy jen připravoval cestu Ježíši, který měl přijít s milostí a pravdou. Ježíš vytrpěl za tebe, čeho ty se bojíš!
- **18 Boha nikdo nikdy nespatriil – jednorozený Syn, který je na hrudi Otce, (o něm) sám vypověděl.** Jak dobře vidíme? Vidíme na Kristu Boha? Vidíme očima nebo srdcem? Někteří, co viděli Krista očima, ho ukřižovali. Očima nevidíme moudrost a moc Boží, ale srdcem vidíme Boha. Tou třetí milostí, kterou chce Augustin zmínit po víře a věčném životě, je poznání Boha. Co je to, po čem skutečně toužíš? Vidíš jen viditelné věci? To jsi pod zákonem – hledej Boha, znát ho je ta největší odměna.

3 Některé aspekty obou sérií výkladů

Zlatoústý (386) i Augustin (391) byli vysvěceni na kněze v rozmezí pěti let. Přesto se pravděpodobně nikdy nesetkali, protože Zlatoústý strávil celý život v Antiochii, Řecku a Malé Asii (jako představitel východního křesťanství a pět let i metropolita Konstantinopole kázal řecky), kdežto Augustin už od svého vysvěcení žil v africkém Hipponu (byl představitelem západního křesťanství a kázal latinsky).

Kratší délka Zlatoústého promluv je zhruba srovnatelná s Augustinovy výklady až od Augustinova výkladu číslo 55, zatímco u prvních 54 výkladů Augustina je každý zhruba 2-krát až 3-krát delší než výklad Zlatoústého.

Výklady obou kazatelů jsou zakotveny v Bibli – u prvních patnácti Zlatoústého kázání (50 stran A4) vidíme celkem cca 150 dalších biblických odkazů mimo oddíl, který je zrovna probírán, kdežto u Augustina vidíme u prvních tří výkladů (30 stran A4) asi 70 odkazů mimo probíraný oddíl. Tedy můžeme uzavřít, že Zlatoústý i Augustin užívají asi dva až tři odkazy do dalších biblických oddílů na jednu stranu A4 svého výkladu (bez ohledu na to, jak je jejich výklad daného oddílu dlouhý).

Velkou charakteristikou Augustinových kázání jsou obrazné či alegorické prvky: Například namísto aby vyložil Žalm 72,3 (Hory přinesou lidu pokoj a pahorky spravedlnost) poctivě v kontextu, začíná mluvit o Janovi evangelistovi jako o hoře, a o pahorcích jako o lidech, kteří přijmou jeho poselství. Spojuje tedy vládu krále (o které žalm mluví) se stvořením, ale v jiném kontextu: „králem“ je Jan, který napsal evangelium, pokoj a spravedlnost získají ti, kdo čtou Janovo svědectví a přijmou jej. Pokračuje dalším místem ze Žalmu 121,1-2 (Pozvedám oči k horám – odkud mi přijde pomoc?); namísto potvrzení žalmu, že Hospodin, který chrání Izrael, je současně Bůh stvořitel, Pán stvořeného světa, Augustin pokračuje v obrazu hory a vyzývá: Pozvedněte oči k hoře, a také oči svého srdce, protože jinak byste nezahledli poselství, které přichází ještě z vyššího zdroje než je Jan – ze světla, které je ještě výš než hory a tyto hory osvětluje (namísto Stvořitele hor zmiňuje Světlo, které hory osvětluje). Tak je výzva ke slyšení Janova svědectví vlastně součástí celého obrazu: Moudrost se nám jen tak nestane – musíme své srdce očistit a pozvednout je k Moudrosti. Obraz hory je teprve nyní vystřídán obrazem světla, což už je slovo z verše Jan 1,4.

Někdy je Augustinovo spojování obrazů přitažené za vlasy: Například Výklad 02, oddíl 14: Ti se nenarodili ani z vůle těla, ani z vůle muže ... tělo zde podle Augustina znamená ženu, protože o ženě řekl Adam v Genesis 2: To je tělo (z mého těla).

Naproti tomu, Chrysostom ve svém výkladu také používá obrazy a přirovnání, ale je mnohem přímočařejší: Přichází Jan evangelista, a není to herec, který by se vžíval do někoho jiného, nýbrž přináší pravdu, kterou sám prožil. Není to zpěvák, i když jeho poselství je lahodnější a krásnější trvalou krásou. Nechce vás očarovat svými řečnickými schopnostmi, ale chce vynést na světlo zprávu od Boha. Není to atlet, který nás ohromí svou silou, přesto nám přináší sílu, která má moc vynést nás až do nebe.

Kdybychom měli zmínit jednu význačnou charakteristiku kázání Chrysostoma, byl by to asi jeho důraz na využití slyšeného u jeho posluchačů. Augustin i Chrysostom vyzývají své posluchače ke změně téměř „na každé stránce“ své promluvy, ale Chrysostom se speciálně zaměřuje vždy na jedno využití nebo jednu oblast života svých posluchačů. V prvních dvou kázáních dává svým posluchačům jedinou výzvu: Buďte dobrou půdou, nebuďte půdou tvrdou, skalnatou nebo trnitou! Dávejte si pozor na to, jak slyšíte, protože uslyšíte Boží slovo. Ve svém třetím kázání Chrysostom navazuje snad na vykreslení Ježíše Krista, který nezjevil hned své božství, aby se vtělil v člověka a dal se lidem poznat jako člověk z rodu Davidova. Cituje oddíl Filipským 2,6-11 a pokračuje výzvou, aby chom my lidé netoužili po slávě a ambicích, protože to je kořen všeho zla, ještě větší kořen než peníze. Zatímco Augustin často věnuje svůj čas vykreslením obrazů a alegorií, Chrysostom

ve třetím svém kázání věnuje snad třetinu času, aby vykreslil zlo a zákeřnost touhy po ambicích: „Všechno, co (takový člověk) dělá, dělá pouze proto, aby se zalíbil jiným. Může být něco horšího nad tuto nemoc? ... Tato vášeň se nenazývá slávou, ale, jak ji naši předkové už dávno nazvali, vychloubačstvím. ... Nic totiž nečiní pro ctnost, ale jen aby se zalíbil bezcenným lidem, všechno dělá, aby si získal jejich vratký a pochybený souhlas.“ Dobře vykresluje otročení člověka ambicím, a pak uzavírá: Nehledej slávu u lidí, ale u Boha – „přijměme od Boha vznešenost, kterou nabízí on; nechtějme, aby nás mnoho lidí oslavovalo ... Na mnoha příkladech můžeme vidět, že touha po slávě přináší život neslavný a slávu že přináší, když se jí pohrdá a na ni se nemyslí, když se mluví a jedná tak, aby se to líbilo Bohu. Takto budeme moci dostat odměnu od toho, jenž vidí všechno, co děláme, když se budeme snažit, aby jedině on byl naším divákem“.

Podobně ve čtvrtém svém kázání věnuje Chrysostom třetinu až polovinu promluvy zvládnutí hněvu – po ryze teologickém obsahu o božství Ježíše Krista se najednou zaměřuje na hněv, pokud nám někdo ublíží, odkrývá ohavnost hněvu a vyzývá, abychom se nenechali hněvem ovládat a zotročovat. Tedy kromě teologických výkladů se Chrysostom ve svých kázáních věnuje našemu lidskému zápasu s hříchem a tématům, která prakticky promlouvají do našeho života víry.

Další charakteristikou Augustinových promluv jsou argumenty založené na přemýšlení – zaměřuje se na obrazy a ilustrace, ale také apeluje na přirozené přemýšlení posluchačů, respektive rozvíjí své vlastní myšlenky, buď s cílem aplikace křesťanské víry, nebo s cílem obrany křesťanské víry. Například a) Výklad 01, oddíl 13: Bůh stvořil vše, svět viditelný i neviditelný – ale stvořil Bůh hřích? Ne, to je lidská práce, modly jsou výrobkem lidí (aplikace, výzva, abychom netvořili hřích). b) Výklad 01, oddíl 14-15: Bůh stvořil i malé mušky, které jsou nám nepříjemné – nestvořil je třeba Satan? To by byla manichejská-dualistická úvaha, že některé věci stvořil ďábel, nenechme se oklamat. Pokud je tedy stvořil Bůh, tak proč? Určitě proto, aby srážel naši nezdravou soběstačnost a pýchu (rozumová obrana víry, kterou ovšem spojuje s dalším výskytem mušek v Bibli: Bůh mohl zkrotit pyšného faraona medvědy, ale poslal na něj žáby a mušky). c) výklad 01, oddíl 16-17: „co bylo stvořeno, v tom byl život“ – dříve než Augustin v oddílu 17 prohlásí, že zde dělení věty v latinské verzi je pravděpodobně nesprávné („V něm (Slovu) byl život a život byl světlo lidí“), činí v oddílu 16 filosofickou obranu i latinského frázování obou vět: život není v kameni-stěně-provazu v tom smyslu, že by měly duši (proti manichejcům), ale ve smyslu tvořivé znalosti, se kterou tuto neživou věc stvořil Bůh (užívá myšlenek platonismu – tvořivá znalost plánu-rozměru-řádu je znalostí dokonalé formy-ideje zahrnuté v daném díle); tedy vymezuje se proti jednomu filosofickému názoru použitím jiného filosofického přemýšlení²⁴.

Pokusme se závěrem zaměřit v několika bodech na obsahovou charakteristiku Chrysostomových a Augustinových promluv. Průvodcem nám zde může být kniha (Pelikan 1971), která shrnuje některá základní témata v historii prvních pěti století křesťanství tím, že pokládá vhodné otázky:

²⁴(Rettig 1988), str. 56.

1. Jak se utvářel vztah mezi křesťanstvím a judaismem, ze kterého křesťanství vzniklo²⁵? Velkou otázkou prvních křesťanů bylo, zda má či může křesťanství pokračovat v rámci judaismu.

Na jedné straně křesťané přijali Ábela, Abrahama a všechny starozákonní věřící za své, na druhé straně každý křesťanský autor prvních pěti století napsal spis proti judaismu, nebo toto téma zdůraznil ve spise věnovaném dalšímu tématu²⁶. Postoje snad dobře shrnuje Ireneus: Ježíšovo učení je nad veškerým zákonem, včetně Desatera – skrze Ježíše se ovšem Desatero rozšiřuje, nikoli ruší²⁷. Křesťané si přivlastňují řadu míst Starého zákona typologickým výkladem (Ex 14 je předobrazem křtu křesťanů, vzpoura národů ze Ž 2 je naplněna v utrpení Ježíše Krista, uvedení na trůn v Žalmu 110 se naplnilo na Kristu; Izajáš 53 i další eschatologické příchody Boha se naplnily a naplní na Ježíši Kristu), ovšem učení o Bohu i člověku je dejudaizováno (například v otázce Lévijského kněžství: Justin Mučedník mluví o tom, že starozákonní kněžství bylo překonáno a všichni křesťané jsou velekněžskou rasou Boží; Klement Alexandrijský používá o věřících označení laici, kněží, velekněží; Tertulián označuje biskupa za velekněze, jeho žák Cyprián mluví už zcela přirozeně o křesťanském kněžství)²⁸.

Postoj Zlatoústého i Augustina k této otázce můžeme vidět při jejich výkladu oddílu J 1,15-18 (zákon byl dán skrze Mojžíše, ale milost a pravda se stala skrze Ježíše Krista). Zlatoústý staví na vyjádření, že z plnosti Ježíše Krista jsme všichni dostali milost za milostí – milost obrazů a skutečností Starého zákona byla následována milostí Nového zákona, která tu milost starozákonní zcela přesahuje (viz kázání 14, oddíly 2-4):

- i Starý zákon byl milostí, nejprve zapsaný do svědomí člověka, poté obnovený jako psané slovo; v Novém zákoně milost nám prokázaná není stejného druhu. Nebyly nám jen odpuštěny hříchy (to máme se smlouvou Starou společně, protože všichni zhřešili), ale dostalo se nám též ospravedlnění, synovství a mnohem bohatší milosti Ducha. Touto milostí jsme se stali milými Bohu, už ne jenom jako služebníci, ale jako synové a přátelé.
- Mojžíš byl jen služebníkem, který předal Hospodinovy příkazy (zákon byl dán), kdežto Ježíš Kristus nás vykoupil z kletby zákona: Dt 27,26 (bud' proklet, kdo nebude plnit slova tohoto Zákona) bylo nahrazeno Mt 11,28 (Pojďte ke mně všichni, kdo se lopotíte a jste obtíženi, a já vás občerstvím) a Gal 3,13 (Kristus nás vykoupil ze kletby zákona tím, že ono prokletí vzal na sebe za nás) a novým narozením skrze Ducha. Můžeme prožívat jistotu a bezpečí Božích dětí, když bude zákon Ducha napsán na našem srdci (Kázání 03, oddíl 1: „Rovněž ani moc slov není stejná. Jedna vychází z lidské síly, druhá z moci a milosti Ducha. ...

²⁵(Pelikan 1971), str. 12: Všichni autoři NZ až na Lukáše byli Židé, ale žádný ze známých církevních otců (až možná na Herma) nebyl Žid.

²⁶(Pelikan 1971), str. 14-15.

²⁷(Pelikan 1971), str. 17.

²⁸(Pelikan 1971), str. 17-26.

Uvidí-li ďábel, že zákon je vepsán do (křesťanovy) duše a srdce že se stalo deskami, neodvází se vejít dovnitř“).

Augustin přistupuje k obratu „milost za milostí“ trochu jinak, mluví o tom, že se jedná o řadu novosmluvních milostí, nejprve přichází milost odpuštění našich hříchů, a ta je následována milostí věčného života – a obojí je darem, nepramení z našich zásluh (Výklad 03, oddíl 9-10). A třetí milostí v řadě je poznání Boha skrze Ježíše Krista.

Nicméně, Augustin se také ve svých kázáních dotýká vztahu mezi křesťanstvím a židovstvím:

- Nejprve ke Starému zákonu přistupuje očima apoštola Pavla (Římanům, kap. 4 a 5; Výklad 03, oddíl 14): „Zákon hrozil, nikoli pomáhal; přikazoval, nikoli uzdravoval; zemdlenost činil zjevnou, nikoli odstraňoval.“ Ale tím připravoval cestu lékaři (Ježíši Kristu), který měl přijít s milostí a pravdou: „Nejprve trpěl, aby tě utěšil, jako by říkal: Čeho se bojíš trpět (sám) za sebe, nejdříve trpím za tebe.“
- O vztahu křesťana k zákonu mluví až v oddílu 19 svého Výkladu 03: podobně jako Zlatoustý klade důraz na to, že následovat Krista je více než Desatero a zahrnuje v sobě dodržování Desatera, ba mnohem více – Desatero vidí Augustin jen jako příkazy adresované tělesnému národu (z toho důvodu, aby neklesli k modlám; s tělesnou odměnou, kterou je uvedení do fyzické země), které mají i křesťané dodržovat, ale které jsou zcela převýšeny následováním Krista pro lidi duchovní, zrozené z Božího Ducha. Správně si všímá odlišnosti přikázání o Sabatu od ostatních: křesťanů se netýká dodržení 24 hodin Sabatu, ale toto je rozšířeno na všech sedm dní v týdnu, a je zde dán duchovní obsah na rozdíl od pouhého fyzického – „duchovně dodržuje Sabat křesťan, který se zdržuje od otrockého jednání, tedy od hříchu“.

2. Dokázali křesťané obhájit svou víru proti filosofiím své doby? Křesťanství se oddělilo i od obecné filosofie své doby a předchozích dob.

Nekřesťanští myslitelé nejprve vnímali, že křesťanství je formou polyteismu a krokem zpět, protože se už oprostili od doslovného chápání starověkých mýtů (když Ježíš Kristus je Boží Syn a narodil se z panny) – na to reagoval Theofilos, že narození Krista má zcela odlišný charakter od mýtů, ve kterých se některému z bohů Panteonu zalíbila pozemská žena, tedy na rozdíl od obrazných mýtů se v křesťanské víře jedná o svědectví skutečných událostí²⁹.

Justin Mučedník ve své obraně křesťanství formuluje, že Sokrates, stoikové, básníci i historikové měli podíl na semíncích božského Rozumu-Logu, a tento Rozum-Logos se plně zjevil v Ježíši Kristu³⁰, v kterém nyní spočívá nejen naděje Židů, ale i všech

²⁹(Pelikan 1971), str. 28-29.

³⁰(Pelikan 1971), str. 31-32.

národu³¹. Tedy křesťanství na některé filosofie své doby v jistém smyslu navazuje – filosofie je do určité míry „starým zákonem pohanství“, jakýmsi ukazatelem spravedlnosti do té doby, než Řeky povolá Kristus³².

Na druhé straně, Tertulián je příkladem křesťanského otce, který byl jasně proti filosofii (co mají společného Atény s Jeruzalémem?) – vymezil se proti platonismu a dualismu (Bůh stvořil svět z ničeho – Tertulián je proti platónské myšlence věčné společné existence Boha i hmoty) i proti panteismu (neboli proti myšlence, že Bůh = hmota), uznával snad jediné existenci přirozeného zákona daného všem lidem, který v pohanství dává poznání, že: Bůh existuje, je dobrý, spravedlivý, poznat jej má dobrý morální dopad³³. Ovšem i když filosofové četli Písma, jejich předsudky jim brání poznat biblickou pravdu³⁴.

Oba postoje – jak varování proti filosofii, tak diskusi a navázání na filosofii – můžeme najít i v kázáních Zlatoústého a Augustina. Ostřeji se proti filosofii vymezuje Zlatoústý, když ve svém druhém Kázání (oddíl 1-2) poukazuje na to, že prostý neučený evangelista Jan, vedený Duchem svatým, předčí³⁵ všechny filosofy, kteří promarnili celý svůj život na řeči směšné (ženy činí společným vlastnictvím), nebo extrémní (buď tvrdí, že duše má božskou přirozenost, tedy neúměrně ji vyvyšují, nebo ji kladou na roveň zvířatům, čili podle nich není člověk ničím víc než zvířetem); Pythagorovo mluvení se zvířaty není nic jiného než kejklířské klamání lidí.

Na druhé straně, ani Zlatoústý (podobně jako Tertulián) nebyl schopný se ubránit tomu, aby bral za danost názor běžně uznávaný a široce rozšířený. Vidíme to v jeho třetím kázání, oddílu 3, kdy se snaží uvést argumenty o tom, že Ježíš je věčný a nebyl stvořen: Kromě argumentu z Jana 1,1-3 (Ježíš-Logos na počátku už byl – dříve, než bylo cokoli stvořeno) Zlatoústý mluví o tom, že Ježíš Kristus má dvě přirozenosti, jednu lidskou a jednu božskou, a ta lidská přirozenost někdy zastíňuje, abychom viděli tu božskou. A tedy to, že Ježíš Kristus trpěl na kříži a zemřel, si žádá vysvětlení – protože Bůh je věčný a neměnný, nemůže trpět.

Zlatoústý tento názor, že Bůh netrpí a je nezměnitelný, nevyvrací, ale vysvětluje (jeho argument zní: trpěla a zemřela lidská přirozenost Ježíše Krista, jeho božská přirozenost je nesmrtelná, nemění se a netrpí). Nutnost toho, že Bůh je neproměnný a netrpí, přijímá Zlatoústý z řecké filosofie, která tvrdila, že Bůh je nezávislý na svém stvoření, a tedy má svobodu ode všech změn a všeho utrpení, které charakterizuje

³¹(Pelikan 1971), str. 55-56: Justin vykládá prorocství v Gen 49,10 (Septuaginta překládá: Očekávání národů) v tom smyslu, že Boží zjevení v Kristu je posledním a završuje jak očekávání Židů, tak naději národů a všech filosofických systémů. V podobném duchu mluví Ireneus, Origenes a navazují Eusebius a Augustin.

³²(Pelikan 1971), str. 63: Klement Alexandrijský: zákon přivedl ke Kristu Židy, filosofie byl učitelem, který ke Kristu přivedl Řeky.

³³(Pelikan 1971), str. 32: „Tento přirozený zákon, daný v nepsané formě Evě a Adamovi, a tedy všem národům, byl nyní (v Kristu) reformován na lepší.“

³⁴(Pelikan 1971), str. 33, cituje Tertuliána.

³⁵Kázání 02, oddíl 2: To, co hlásali pohané, umlklo a zaniklo. Co hlásal on, září den ze dne jasněji. Na jedné straně září tento a ostatní rybáři, na druhé straně, ačkoli se zdálo, že budou vládnout, ymlkly názory Pythagory a Platona, jejichž jána dnes mnozí už ani neznají.

lidský život³⁶. Křesťanští otcové kupodivu přejímali tuto představu nekriticky, aniž by ji podrobili hlubšímu biblickému zkoumání. K vyvážení důrazu tvrzením, že Bůh je soucitný a přichází do tohoto světa, aby lidem pomohl, došlo až mnohem později (více viz kázání 03).

Podobnou myšlenku vidíme i u Augustina, v jeho prvních třech výkladech: Už ve výkladu 01 (oddíl 8) používá filosofickou myšlenku, že Bůh je stálý a neměnný, ve svém popisu Slova: Slovo s velkým písmenem „S“ je to, co nepomine svým vyslovením – je to ta skutečnost, která stále zůstává, i když zvuk slov odezní. Spojuje tedy filosofický postoj se svou ilustrací vyslovení slova a kontrastem zvuku a významu slov.

Ve výkladu 02, oddíl 2, Augustin zřejmě filosofickou myšlenku neměnného Boha rozpracovává a vykresluje ji jako něco výborného a žádaného – to, co je proměnlivé, vlastně není hodné našeho usilování; ve své mysli (podobně jako někteří filosofové) jsme se stavu poznání i stability už dotkli, ale ve svém životě toto prožíváme jen zřídka a je naší tužbou se dostat do stavu radosti a neproměnnosti, který už stále zůstává³⁷: „Tak chceme dospět k naší stabilitě, tam, kde je to, co je, protože to jediné vždy je takové, jaké je. Ovšem i když víme, kam jdeme, v cestě nám stojí moře tohoto věku.“

Tedy Augustin využívá filosofie známé ve své době mnohem více a je to pro něj charakteristické. Ovšem hned o dva oddíly dál v tomtéž výkladu Augustin ukazuje na nedostatečnost setrvávání v tom filosofickém stavu bez přiklonění ke křesťanství – bere si na pomoc svého postoje k filosofii biblický oddíl Římanům 1,20-22 a dodává: I když tito filosofové poznali Boha ve své mysli, nepřijali Krista, skrze kterého mohli k tomuto Bohu dospět natrvalo (Výklad 02, oddíl 4): „Spatřili, kam je třeba, aby přišli – ale nevděční tomu, kdo jim představil, co viděli, rozhodli se přičítat sami obě, co viděli; stali se povýšenými a vzdali se toho, co viděli ... nechtěli si udržet poníženost Krista, se kterou by dospěli jako v bezpečné lodi k tomu, co zdaleka mohli vidět; a kříž Kristův jim připadal bezcenný.“

Podtrženo a sečteno, křesťanští biskupové prvních pěti století církve některé filosofické myšlenky používali téměř automaticky, protože to bylo nedílnou součástí jejich doby – ovšem vždy je vyvážili křesťanským výkladem (zasadili do biblického obrazu), který ukazoval na nedostatečnost filosofie a jedinečnost křesťanství.

- 3. Význam spasení.** Na rozdíl od osoby Ježíše Krista, jehož podstata Boží i lidská byla definována v kristologii, nebylo spasení = dílo Krista nikdy dogmaticky definováno³⁸. Pokusme se stručně shrnout pohled na Ježíše Krista z hlediska jeho díla,

³⁶(Pelikan 1971), str. 52-53: Též Athanasios: Bůh nic nepotřebuje, je soběstačný a naplněný sám sebou.

³⁷(Chadwick 1986), str. 224, upozorňuje, jak v sedmé knize svých Vyznání Augustin mluví o svém životě v Miláně a popisuje, jak hlouběji rozjímal o novoplatonské metodě a „introspekci o samotě a praktikováním dialektického postupu od vnějšího k vnitřnímu dosáhl vize věčné pravdy a neměnné krásy – nehmotné skutečnosti, která cele překračuje jeho vlastní a příliš proměnlivou mysl. V jeho pozdějších retrospektivách, které psal už jako křesťan, nenacházíme žádné známky toho, že by tato zkušenost před jeho konverzí byla něčím méně autentickým.“

³⁸(Pelikan 1971), str. 141-142.

vykreslený teology 2. a 3. století:

- A) život a učení JK: (zjevení pravdy)³⁹** napodobujeme Ježíše Krista jako příklad a posloucháme jej jako učitele (Justin Mučedník: zdůrazňoval učení Ježíše Krista jako hlavní cíl jeho vtělení, a následoval příklad Ježíše Krista až do své mučednické smrti; Ireneus, učení o znovuoobnovení: Ježíš Kristus napodobil Adama a posvětil-vykoupil každou fázi lidského života, stal se příkladem Božího obrazu v nás, připojil se k boji svých předků a přemohl skrze tělo hřích, který se lidského těla dosud zmocňoval a ovládal ho – my nyní máme napodobit nového Adama, Ježíše Krista; Klement Alexandrijský: i Starý zákon je vlastně výzvou k napodobování Boha, ovšem v Novém zákoně jsme vyzváni k napodobování Ježíše Krista – buďte milosrdní, jako on je milosrdný; napodobujte můj příklad, jako já napodobuji Krista (1 Kor 11,1)).
- B) utrpení a smrt JK: (odpuštění hříchů, ospravedlnění)⁴⁰** Zachraňující moci smrti Ježíše Krista byla spíše než teologií oslavována liturgií – Didaché spojuje bohoslužbu eucharistie s čistou obětí z Malachjáše 1,11 (na každém místě budou mému jménu přinášet kadidlo a čitý obětní dar); nicméně list Židům též mluví zřetelně o tom, že Ježíš Kristus je smírnou obětí za naše hříchy (a Židům 13 vyzývá k oběti chval, podobně jako Římanům 12 k oběti ve smyslu žití cele před Bohem), Matouš 20,28 přináší pojetí Ježíšovy smrti jako „výkupného“, který raná církev spojila též s proroctvím Izajáš 53,5-6. Ireneus: Na stromě kříže-utrpení Ježíš Kristus odčinil škodu způsobenou stromem neposlušnosti. Tertulián: všichni, i pohané, obětují a znají vážnost oběti; Ježíš Kristus obětoval sám sebe za naše urážky, učení o zadostiučinění (asi z římského práva: zastoupení za něco povinného, co jsem neučinil; ale až Hilarius z Poitiers ve 4.stol. ztotožnil učinění zadost s Kristovou obětí).
- C) vzkříšení a vyvýšení JK: (nesmrtelnost, zbožnění)⁴¹** Ireneus: Gn 3,15 vidí, že ďábel bude vítězit dočasně, kdežto Ježíš Kristus věčně – on spoutal Satana (Matouš 12,29) a skrze svou smrt-utrpení obdaril věřící nesmrtelností; Ježíš Kristus je Logos, člověk i Bůh – jako Bůh odpouští, jako člověk trpí za lidi a přináší jim uzdravení. Klement Alexandrijský: konečným cílem spasení je „zbožnění“: Logos se stal člověkem, abychom se od člověka dozvěděli, jak se člověk může stát Bohem; Ježíš Kristus jako Bůh odpouští, jako člověk učí své následovníky nehřešit. Tertulián: jen Boží láska je nesmrtelná, jen ona může věřící učinit nesmrtelnými; v den soudu získají básníci-filosofové-státníci svou odměnu, kdežto my věřící můžeme už dnes prožívat radost, už nyní máme jistotu-naději nekonečné blaženosti. Origenes: svým „křtem smrti“ (Lukáš 12,50) Ježíš Kristus zajal zotročovatele, byl vzkříšen jako vítěz; spasení = získání daru božství; až 1. a 2. všeconcil ve 4. století vyjasnily, co to znamená, že člověk se stane Bohem, ikdyž už Origenes intuitivně tvrdil, že člověk darem božství získá to, co měl Ježíš Kristus vždy.

³⁹Stručně podle (Pelikan 1971), str. 143-146.

⁴⁰Stručně podle (Pelikan 1971), str. 146-148.

⁴¹Stručně podle (Pelikan 1971), str. 149-155.

Obraz Ježíše Krista Spasitele můžeme vidět v kázáních Zlatoústého i výkladech Augustina. Právě vykreslené pojetí Ježíše Krista jako Spasitele je tak široké, že veškeré Zlatoústého kázání, respektive jeho podstatnou část, je snad možné rozdělit do daných tří oblastí (zejména také proto, že prolog Janova evangelia je také obrazem Ježíše Krista), proto jen heslovitě:

- Ad A, napodobování Krista a naslouchání jeho učení: Ježíš mluví pravdu, není herec, který by se přetvařoval (Kázání 01); přivolejme Syna Božího, pravého Kormidelníka, který nenechá naši loďku na cestě ze země do nebe potopit (Kázání 02); Ježíš Kristus je poslušný Otci, nehledá slávu u jiných (03); Slovo dává poznat Boha Otce (02); nech se pudit Bohem, ne hněvem (04); Ježíš je světlo, dává moudrost, jak žít – život ve tmě je strach a úzkost (05); Ježíš je světlo – on vidí vše, co děláš, nebuď benevolentní k hříchu před očima krále (05); nekompromisně o následování Boha a Krista: pravé jednání vede k věčnému životu, jeho nepřítomnost věčnému trestu (06); zanechme i neplodných disputací a veďme praktickou zbožnost, nejen řeči (07); vzdej se mamonu a pozemských starostí (08), atd.
- Ad B, význam smrti a utrpení Ježíše Krista: všichni potřebují odpuštění, proto se nedejme vést k pýše, vždy budeme závislí jen na Boží milosti (09); Bůh nás někdy usvědčuje z hříchu a nechává nést trest, aby nás dovedl k odpuštění (10); uzdravení duše je cennější než uzdravení těla – Ježíš trpěl, aby sňal naše hříchy (12); vzal prokletí zákona (Dt 27,26) za nás na sebe (Gal 3,13) – viz Kázání 14; apod.
- Ad C, vzkříšení a vyvýšení Ježíše Krista, naděje a zbožnění nás věřících: on má mnohem větší slávu než sportovec – má sílu, která nás vynese do nebe (Kázání 01); v něm byl život – odkaz na Ježíšovo zmrtvýchvstání (05); vstal z mrtvých a poslal učedníky zvěstovat věčný život (12); jeho sláva pokračuje v nebi a my ji spatříme – nepohrdej touto velkou slávou (12); znovuzrození z Ducha – zákon nám je vepsán do srdce (03), dal nám Ducha, který žije v nás (14).

Podobně můžeme analogické obrazy Krista jako Spasitele vidět ve výkladech Augustina:

- Ad A, příklad Krista a učení Krista u Augustina: Jan byl osvícen – prosme i my o osvícení, abychom pochopili Slovo od Boha (Výklad 01, oddíl 7); očistěme svá srdce, protože lidé čistého srdce uvidí Boha (Výklad 01, oddíl 7) – neříkejme, že světlo nesvítí, protože možná jsme oslepeni (01, oddíl 19); Ježíš Kristus je světlo, které stále svítí a nikam neodchází – ale my jsme odešli od něj, proto potřebujeme svědectví od Jana, protože naše poznávání je nemocné (Výklad 02, oddíl 08). Bůh se narodil do tohoto světa, abychom my mohli být narozeni podruhé – stal se smrtelným, aby mne učinil nesmrtelným (Výklad 02, oddíl 15: Proč jste překvapeni, že lidé se narodili z Boha? Vždyť Bůh sám se narodil z člověka). Ježíš svým tělem uhasil chyby těla (02, oddíl 16). Vyhánějme ze srdce tělesné myšlení a dodržujte sabat duchovně – držte se od hříchu (03,

oddíl 19); kříž byl též podstoupen jako příklad trpělivosti a pokory (03, oddíl 3).

- Ad B, význam utrpení-smrti Krista u Augustina: Ježíš Kristus svou smrtí zabil smrt (02, oddíl 16); přišel, aby vykoupil lidi, které zákon usvědčoval z viny; na kříži tě Ježíš uzdravil od trvalé smrti, když uznal za vhodné dočasně zemřít (03, oddíl 3); přijali jsme víru v odpuštění hříchů, bez našich vlastních zásluh (03, oddíl 8); vírou jsme ospravedlněni v Kristu, skutkem toho jediného, nového Adama (03, oddíl 12); zákon jen svazuje vinou – Ježíš je lékař, který říká: Co ses ty bál vytrpět, trpím za tebe (03, oddíl 14).
- Ad C, význam vzkříšení Krista, naše naděje a zbožnění (ve výkladech Augustina): Jan nás chce dovést k tomu, abychom byli bohy (Žalm 82,6: Jste bohové, synové Nejvyššího; Výklad 01, oddíl 4); Slovo nás nejen na začátku stvořilo, ale nyní nás přišlo přetvořit (nové narození; Výklad 02, oddíl 12); svým vzkříšením Ježíš ukázal, že je pravý Boží Syn (03, oddíl 3); Boží odměna za život ve víře je věčný život, z milosti další milost (03, oddíly 8-10); aspektem pravé záchrany a vysvobození je vnímat nejen fyzický svět, ale považovat Boha za největší odměnu – žádal jsem jen to, abych mohl hledět na tvoji tvář (03, oddíly 18-21).

4. **Učení o Trojici a kristologie.** Po dvou celocírkevních koncilech (Nicea 325 AD, Konstantinopol 381 AD) vidíme ve výkladu textu o Ježíši Kristu řadu věcí, které jsou odrazem celé diskuse 4.století.

Podívejme se nejprve na odkazy z kázání Zlatoústého: Slovo-Syn je věčný – byl už na počátku (Kázání 02), nemohl být stvořen, protože byl u Boha už před začátkem tvoření (Kázání 03); je věčný i do minulosti, světlo ze světla (formulace ze 2. koncilu roku 381, paprsek neexistuje později než zdroj, Kázání 04); v něm byl život ... odkaz na jeho vzkříšení, je věčný i do budoucnosti (05); Ježíš Kristus je dárce života stejně jako Otec (05); Duch je také nestvořený, ale o něm v Janovi 1,4 se nemluví, protože Jan 1,1-5 je o Synu (05); při Ježíšově křtu Otec ohlašuje Syna, Duch se nad ním vznáší a vede ho (12); blízký obraz lůna (15) vyjadřuje přítomnost Syna u Otce a stejnou podstatu s Otcem – vzájemné poznání a stejnou moc obou. Kristologie: Ježíš Kristus byl přirozeností Bůh i člověk, jeho lidská část trpěla, jeho božská část se neměnila (Kázání 03, o neproměnnosti už Nicea 325 AD); Ježíš Kristus zůstal Bohem, ale vtělil se v člověka (Kázání 11, božská přirozenost se neproměnila v lidskou ... nesmíšené spojení přirozeností), tělo na druhé straně též bylo vzkříšeno a odešlo s ním do nebe (neproměnnost a stálost těla).

V Augustinových výkladech Janova evangelia se pohledy na Trojici a totožnost Krista také silně odrážejí: Slovo je všemocné (01, oddíl 8), vše stvořilo (01, oddíl 9), bylo Bůh (01, oddíl 10), ale odlišné od Boha i stvoření (01, oddíl 11), bylo zdrojem života (v něm byl život, Výklad 01, oddíl 17); Syn přišel do svého vlastního, do světa, který stvořil (02, oddíl 12). Slovo nebylo samo stvořeno, protože v tom by byl rozpor, že stvořilo samo sebe (01, oddíl 11). To, že Ježíš Kristus byl na světě, znamená, že Bůh sám přišel jako výtvarník a sám se stal součástí svého obrazu – svou vlastní přítomností vládne dílu, které stvořil (02, oddíl 10). Kristologie: Syn

je věčný a nezměnitelný, a proto je Bůh (velmi blízké neoplatonskému „tentýž“, Výklad 02, oddíl 2); Ježíš Kristus byl člověk, ve kterém byl ukrytý Bůh (02, oddíl 5); vtělení bylo třeba pro záchranu lidí – aby lidé mohli být narozeni z Boha, Bůh se nejprve narodil mezi nimi (02, oddíl 15).

5. **Závěrem:** Přes rozdílnost západního a východního křesťanského světa a rozdílné přístupy a temperamenty obou kazatelů vidíme pozoruhodnou tematickou soudržnost v promluvách Augustina, významného kazatele křesťanského západu, i Zlatoústého, významného kazatele křesťanského východu při výkladu stejného textu, prologu Evangelia podle Jana – lze vnímat jednotu křesťanského vyučování v Duchu svatém kolem roku 400 našeho letopočtu.

Je zajímavé, jak oba kazatelé používají podobenství o rozséváči jako výzvu pro své posluchače. Nejprve Zlatoústý⁴²:

Přijď na naše další shromáždění, jestliže alespoň trochu toužíš slyšet něco ke svému prospěchu a uložit si to ve své duši. Ať nikdo z vás není „okrajem cesty“, ať není „skalnatou půdou“ nebo „trnitou“ ... Co získáme více než ti, kdo neslyšeli nic, když si z kázání nic neodneseme domů a když v kázání hledáme jen krásu slov? Poskytněte nám tedy půdu k setbě a rádi budeme sít. Je-li někde bodláčí, necht' je pohltí oheň Ducha! Kdo má tvrdé a nepřátelské srdce, ať je učiní tímto ohněm měkkým a laskavým! Jestliže je někdo na cestě dušen změtí myšlenkových názorů, ať vejde do svého nitra a nedopřává sluchu myšlenkám, které se chtějí dostat dovnitř s loupeživým úmyslem. Pak uvidíme, že semeno ve vás klíčí. Budeme-li takto o sebe pečovat a bude-li se nám líbit tato duchovní řeč, jistě se zbavíme, když ne zcela, tak postupně, všech světských starostí.

A pak Augustin⁴³:

Bud'te tedy pozorní, abyste, nakolik stačím, kéž by dal Bůh, slyšeli, nakolik stačíte. Nezbude, než aby zrno, které je zaséváno do vašich srdcí, neodnesli ptáci, a trní (ho) neudusilo, a žár nespálil, protože péčí každodenních napomenutí a vašich dobrých myšlenek se v srdci děje to, co se děje na poli motykami, aby hrouda byla rozdrcena a zrno bylo přikryto a mohlo vypečet: abyste nesli ovoce, ze kterého se raduje a veselí rolník.

Seznam literatury:

(Augustin, Wikipedia 2022) Článek na anglické Wikipedii: Augustin of Hippo.

(Chadwick 1986) Chadwick, H.: Augustin. V knize Zakladatelé myšlení, 1994, nakl. Svoboda, strany 203-313.

⁴²Kázání 01, oddíl 6 + Kázání 02, oddíl 4.

⁴³Výklad 03, oddíl 1.

- (**Dunda 2016a**) Kázání 1-15 Jana Zlatoústého na Janovo evangelium. Editorské vydání překladu nejmenovaného kněze do češtiny A.M.I.M.S. 2016, text je ve formě knihy nebo též zveřejněn na stránce <https://www.fatym.com/view.php?cislocclanku=2016100028>. V patnácti výkladech je komentován oddíl Jan 1,1-18.
- (**Dunda 2016b**) Kázání 62-75 Jana Zlatoústého na Janovo evangelium. Editorské vydání překladu nejmenovaného kněze do češtiny A.M.I.M.S. 2016, knihu lze objednat na stránce <https://www.fatym.com>. Ve čtrnácti výkladech jsou komentovány kapitoly 11 až 14 Janova evangelia.
- (**Fajmon 2022a**) Fajmon, B.: Augustinovy traktáty k Janovi – heslo do studentopaedie. Seminární práce v předmětu Historie dogmatu, květen 2022, zveřejněno na stránce <http://www.rozhovor.cz/augustin/Augustin-o-Janovi-technicky.pdf>.
- (**Fajmon 2022b**) Fajmon, B., editor: Augustinovy traktáty k Janovu evangeliu. Třináct vybraných traktátů přeložených do češtiny z celkového počtu 124 traktátů; na stránce <http://www.rozhovor.cz/augustin/index.php>.
- (**Knight 2021a**) Knight, K., editor: Chrysostom – Homilies on the Gospel of John. Internetová revidovaná verze vydání 88 homilií Schaff, P., editor: Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series, Vol.14. Zveřejněno na stránce <https://www.newadvent.org/fathers/2401.htm>.
- (**Knight 2021b**) Knight, K., editor: Augustine – Tractates on the Gospel of John. Internetová revidovaná verze vydání 124 traktátů Schaff, P., editor: Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series, Vol.7. Zveřejněno na stránce <https://www.newadvent.org/fathers/1701.htm>.
- (**Lohse 2003**) Lohse, B.: Epochy dějin dogmatu. Mlýn 2003.
- (**McGrath 2013**) McGrath, A.: Historical Theology. Second Edition, John Wiley 2013.
- (**Pelikan 1971**) Pelikan, J.: The Christian Tradition 01 – The Emergence of the Catholic Tradition (100-600). The University of Chicago Press 1971.
- (**Rettig 1988**) Rettig, J.W.: Tractates on the Gospel of John 1-10. Catholic University of America Press 1988. In Series: The Fathers of the Church. Překlad s komentářem prvních deseti Augustinových traktátů v angličtině.
- (**Škrabák 2008**) Škrabák, R.: Jan Zlatoústý (Chrysostom). Článek na stránce <https://revue.theofil.cz/krestanske-osobnosti-detail.php?clanek=136>, zveřejněno 20.8.2008.
- (**Šmelhaus 1972**) Šmelhaus, V.: Řecká patrologie. Praha 1972. Janovi Zlatoústému jsou věnovány strany 189-201.